

Hodnocení diplomové práce, Ústav řeckých a latinských studií FF UK (2014)

Název práce: *Marcus Aurelius a Hovory k sobě*

Jméno studentky: Edita Wolf

Předložená práce přistupuje k *Hovorům* Marca Aurelia z hlediska, které se vyhýbá předběžnému žánrovému zařazení, spjatému zejména s čtením, jež nabídl Pierre Hadot, aniž by se přitom vracelo k rekonstruovanému stoicismu jako *systematické* půdě, z níž *Hovory* podle některých interpretací vycházejí (nejde však o pouhé opominutí, nýbrž záměrnou volbu: autorka s některými motivy stoické fyziky podle potřeby pracuje, viz níže). Před důrazem na celkově pevný stoický systém i zájmem o „duchovní cvičení“, který byl typický pro 80. léta, dává práce přednost jiné inspiraci a „nabízí nové čtení *Hovorů k sobě* založené na Deleuzově výkladu stoicismu a na jeho filosofii události“ spolu s jeho výkladem lingvistických osob, který má osvětlit „problém osoby a individua ve stoické filosofii“ (obě citace z Abstraktu práce). Do značné míry hlavním tématem se tak stává problém individuace včetně důrazu na časová i prostorová omezení lidské osoby.

První z pěti kapitol (kromě Úvodu a Závěru) se tak zabývá základními určeními „mluvnické a mluvící osoby“ podle Benvenista a Jakobsona, a následně způsobem, jímž teorii osob proměňuje Deleuze. Právě na jeho směřování od „personologie“ k důrazu na neosobně chápané události věnuje autorka největší pozornost, přičemž již v této kapitole dochází ke klíčovému propojení Deleuzova pojmu události s autorčinou interpretací způsobu, jímž lze stoicky chápat vztah těles a netělesných atributů. Řada momentů této interpretace přesahuje mou kompetenci – bez nároku na skutečné hodnocení bych snad pro jistotu připomněl, že vztah Deleuze a stoického pojetí vztahu resp. absenci vztahu těles a netělesných nejsou poměrně nejasný. Především pojem „události, ... která je netělesná,“ (str. 19) působí v tomto ohledu přes svou intuitivní blízkost stoickému *lekton* značné obtíže, zejména proto, že (podle mé možná mylné vzpomínky na danou problematiku) Deleuze má sklon líčit tzv. netělesné události jako *účinky* událostí tělesných, tedy jako stavy přímo vázané na kauzální řetězec fyzikální povahy; takovou vazbu však původní stoická *asómata* mít nemohou, ani pokud jde o *lekta* (mající predikativní povahu) ani pokud jde o čas. Za úvahu by tak stálo upřesnit, nakolik se podle autorčina názoru již sám Marcus odchyluje od stoické ortodoxie chrýsippovského typu, čímž se rozvolňuje i starších striktně doktrinárních určení a otevírají se nové možnosti na poli stoické etiky, která v *Hovorech* dominuje (s možným váháním dokonce i v případě toho, že každá událost je předem ne pouze ohlášena, ale určena jako součást celkové současné racionální a deterministické struktury kosmu).

Je přitom třeba zdůraznit, že právě na toto poli nabízí autorka vedle užití Deleuze řadu svých vlastních interpretačních kroků, jimiž osvětluje konkrétní pasáže *Hovorů*. Kapitoly druhá („Individuace událostí“) a třetí („Vlastní a cizí: netragické divadlo“) jsou zdařilým rozvedením otázky osoby do širší filosofické problematiky individuace, a poté předvedením situací, v nichž se rozvíjející se individuum během své životní dráhy ocitá. Jednotlivé dílčí otázky včetně rozboru Markovy terminologie (včetně různých výrazů pro „událost“) neubírají výkladů na jasném směřování a postupné určování rodícího se jedince zpětně osvětluje otázku gramatických variací mluvící (ne vždy ještě nebo už) osoby. Opominut zde není ani důležitý vztah *hypokeimenon* a tzv. „zvláštní kvality“, která slouží za kritérium individuality (viz str. 33-36 s rozbohem relevantních pasáží). Těž „událost“ je zde znovu tematizována, nyní ve spojení s úvahou o stoických impresích a pojmu *lekton*, a rovněž vzhledem k problematice vyjádření impresí rozumnou bytostí. Toto vyjádření je pak i způsobem, jímž se reflektovaná individualita rozvíjí, ale též utvrzuje jako součást kosmického celku. Uchopení tohoto celku skrze obraz divadla pak představuje jeden z vrcholů práce, mimo jiné i díky důrazu na tradiční filosofickou snahu líčit život v netragických barvách: Marcus se zde vědomě řadí do dlouhé linie myslitelů počínaje Platónovým Sókratem. Tematizace *persony* ve třetí kapitole umožňuje

dát tomuto motivu konkrétní vyznění v rámci *Hovorů*, včetně výsledného souhlasu se čtením Christophera Gilla, podle něhož „Marca Aurelia zajímá etický činitel spíše než psychologická osobnost“ (str. 57). Autorka dovádí tento výklad o krok dále a líčí psychologickou složku jako hrozbu pro etického činitele, jenž se má oprostit od vášní čili omylů, které psychologickou osobnost strhávají ze správného místa na scéně.

Podle závěru IV. kapitoly je tedy etický činitel je hercem připraveným opustit scénu (srov. Epiktétův paralelní obraz námořníka, jenž na rozkaz kdykoli opustí pevninu a odpluje). Smrt se tak logicky stává tématem poslední kapitoly, jež zdůrazňuje všudypřítomnost smrti v *Hovorech*. Autorka se vyhýbá psychagogické interpretaci filosofování jako přípravy na smrt a sahá opět k pojmu události, přesněji k chápání přípravy na smrt jako „přítakávání události smrti“ (str. 59) ve smyslu pochopení, že smrt je završením individuální životní dráhy, a tedy něčím přirozeným. V této souvislosti se práce věnuje Marcovu chápání času skrze koncentraci na přítomný okamžik – ten přitom není námětem fyzikálních paradoxů (nezachytitelná hranice mezi „bude“ a „bylo“), ale má podobu „rozpětí, které subsistuje na nějaké akci či stavu věc“ (str. 69). Tato koncepce zjednává interval nutný pro zaujetí relevantního etického postoje: tento postoj implikuje čas svou propoziční povahou, nikoli však ve smyslu trvalého vypovídání z hlediska „já“. Naopak, otevírá cestu k chápání smrti jako přírodní události, tedy přirozené změny, která se nevypovídá skrze vlastní gramatickou osobu. Význam motivu smrti a postoje k ní pak opět zdůrazňuje Závěr práce, shrnující též další ohledy vepsání jedince do kosmického celku, s nimiž se v *Hovorech* setkáváme.

Hlavním kladem práce je vedle zpracování velkého množství rozmanitých témat jejich vzájemné propojení do celku, jenž propůjčuje *Hovorům* vlastní, poměrně silnou filosofickou koherenci. K obdobnému výsledku se jistě dopracovala i řada jiných interpretací, autorka však dochází ke svým závěrům skrze nová propojení řady motivů, sahajících od významu střídání gramatické osoby až po metaforu světa jako divadla. Podněty pro diskusi během ústní obhajoby práce by měly přijít spíše ze strany oponenta – za sebe bych přivítal alespoň krátkou úvahu o tématu, jehož se práce opakovaně dotýká: o tom, do jaké míry lze vzhledem k jeho formě hodnotit systematickosti samotného Marcova textu, a to včetně vztahu k původně velmi systematické stoické tradici.

Práci hodnotím předběžně jako výbornou.

Karel Thein
ÚFaR, FF UK
Praha, 20. 8. 2014